

Härmälän huvilarannikko -raitti

Härmälä-Seura julkaisi vuonna 1993 Juhani Hildénin kirjoittaman teoksen, joka kuvaa herrasväen kesäasumista Rantaperkiössä ja Härmälässä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kirjan nimeksi tuli *Huvilarannikko*, ja siitä lähtien ”huvilarannikko” on muodostunut käsitteeksi kuvaamaan Pyhäjärven rantakaistalla Vihiojan suulta Härmälänojalle eli Pirkkalan rajalle.

Kesäksi maalle

Härmälä ja Rantaperkiö kuuluivat vielä sata vuotta sitten Messukylän pitäjään ja olivat Hatanpään kartanon omistuksessa. Kartanon omistaja Fredrik (Fedi) Idman Sophie-puolisoineen vuokrasi tältä Hatanpään vastaiselta etelärannalta huvilatontteja tamperelaisille merkkimiehille. Silloinkin jo kaupunkilaiset halusivat viettää kesä maalla ja Härmälä oli maaseutua, kartanon takamaita!

Vuokra-alueitten koot vaihtelivat suuresti. Muutamien kohdalla metsäkaistale rantatontin ja Pirkkalan maantien välissä oli kapea, toisaalta muutama tontti ei ulottunut rantaviivaan asti lainkaan. Ainoa maantiestä rantaan ulottuva oli Lepola, joka poikkesi muista sitenkin, että se ei ollut vuokratontilla, vaan se oli kartanosta erotettu itsenäinen, 15 hehtaarin lohkotila. Tilan omisti senaattori Ossian Wuorenheimo ja hänen vaimonsa Agnes, joka oli Hatanpään kartanon omistajan Fedi Idmanin sisar. Senaattorin veli Kaarlo Bergbom, Suomalaisen Teatterin (sittemmin Suomen Kansallisteatteri) perustaja ja johtaja, toi usein Lepolaan vieraiksi tuon ajan kuuluisuuksia aina näyttelijä Ida Aalbergista lähtien.

Varakkaita vuokramiehiä

Huvilatonttien alkuperäiset vuokraajat ja rakentajat olivat rakennusmestari K. G. Lindgren, kauppaneuvos A. Sommer, varatuomari G. V. Cajanus, apteekkari U. J. Hagberg, konsuli J. V. Blom, teollisuusneuvos K. Hiekka, pankinjohtaja E. Borenius, kauppaneuvos Raf. Haarla, kauppias K. Lindberg, rovasti K. O. Fontell, rovasti F. O. Sandberg ja apteekkari Th. Clayhills. Näistä viimeksi mainittu rakensi huvilansa Härmälänsaareen vuonna 1880, toiset myöhemmin 1880- ja 1890-luvuilla.

Muutamit huviloista vaihtoivat omistajaa pian valmistamisensa jälkeen. Uudet omistajat olivat poikkeuksetta tamperelaisista varakasta väkeä. Esimerkiksi Cajanus myi huvilansa tehtailija J. W. Enqvistille, jonka kuoltua tila siir-

tyi H. C. Jensenille, Enqvistin vävyille ja tulevalle vuorineuvokselle. Tätä ennen tilasta oli luovutettu palsta huvilatontiksi Enqvistin toiselle tyttarelle Gretalle ja tämän miehelle apteekkari Hagbergille. Konsuli Blomin rakennuttama villa siirtyi omistajan kuoltua ensin Axel Sumeliukselle ja parin vuoden päästä Mauritz Enqvistille. Rovasti Fontellin siirtynyt kirkkoherraksi Espooseen hänen rakennuttamansa huvilan osti varatuomari B. O. Procopé, myöhemmin sen omisti varatuomari K. Grönblad. Pirkkalan rajan tuntumassa sijainneen Sandbergin huvilan viimeinen omistaja oli K. Edw. Koiso, tunnettua kauppiassukua.

Nimilistä osoittaa, että tuohon aikaan kesänviettoon maalla oli mahdollisuus vain yhteiskunnan ylemmän kerroksen väellä. ”Tavallisia ihmisiä” huviloilla oli vain palvelusväkenä kuten sisäkköinä, kuljettajina, piikoina, puutarhureina ja lapsenhoitajina.

Huvilaelämää

Vaikka huvilat kelpasivat talviasumiseen – osa palveluskuntaa asui niissä ympärivuotisesti – maalle muutettiin yleensä kesäkuun alussa ja kaupunkiin palattiin taas syksyn tultua. Kaupunkiasuntoa käytettiin kesäisin vain satunnaisesti.

Perhe asui huvilarannikolla, josta käsin perheenpää kävi päivittäin hoitamassa virkaansa tai liiketoimiaan. Matka tehtiin aamuisin laivalla, joka poikkesi huviloitten laitureissa, ja Alarannasta palattiin iltapäivällä kolmen maissa samalla kyydillä. Höyryvene Tiira ajoi kaupungista kaksi vuoroa aamupäivisin ja toiset kaksi iltapäivisin. Matka ulottui Pirkkalan Virkaniemeen asti, jonne Raf. Haarla oli rakennuttanut kesäasunnon luovuttuaan Härmälän huvilastaan.

Maitsekin kaupunkiin pääsi. Tieyhteys oli kuitenkin huono, joten laivakyyti oli miellyttävämpää. Hatanpään valtatie rakennettiin vasta vuosikymmeniä myöhemmin, jolloin linja-autoliikenne oli jo alkanut.

Huvilarannikon perheet tunsivat hyvin toisensa, muutamat olivat sukulaisiakin, joten seuraelämä oli vilkasta. Tilaa sekä rakennuksissa että puutarhoissa ja puistoissa oli riittävästi isojen pitojen järjestämiseen. Paikallisista asukkaista saatiin apua oman palvelusväen lisäksi.

Paljon ei ole jäljellä

Huvila-asutuksen kukoistuskautta ei kestänyt pitkään, pääosin vain 1920-luvulle saakka. Fedi Idman ajautui rahavaikeuksiin veljensä Nils Idmanin takauksista ja joutui myy-

mään Hatanpään kartanon Tampereen kaupungille vuonna 1913. Samalla siirtyivät vuokrasopimukset kaupungin ja vuokramiesten väliseksi. Kaupunki pyrki ostamaan kiinteistöt ja niiden vuokraoikeudet takaisin mahdollisimman pian ja onnistui siinä osittain. Muutama huvila tuli kaupungille jo samalla vuosikymmenellä mutta joidenkin osalta jouduttiin odottamaan vuokrasopimusten umpeutumista 1940-luvulle asti. Kaksi Pirkkalan rajalla olevaa huvilakiinteistöä pakkolunastettiin valtiolle vuonna 1932 Tampereelle siirtyneen Valtion Lentokonetehtaan sijaintipaikaksi.

Lepolan lohkotila ostettiin kaupungille vuonna 1923, ja sen päärakennus on ainoa huvilarannikon rakennuksista, joka vielä on jäljellä. Lepola – Härmälän vanhin rakennus – on ollut mm. lastenkotina ja sotasairaalana. Nykyään huvilassa toimii yksi kaupungin päiväkodeista.

Muut huvilat olivat myös kaupungin käytössä kouluna, lastenkotina, neuvolana ja vuokra-asuntoina. Huvilat purettiin pääosin 1950- ja 1960-luvulla mutta viimeinen, Kuusela, vasta vuonna 1987 tulipalon vaurioitettua sitä vakavasti. Huviloista on jäljellä vain perustusten, laiturien ja muiden rakenteiden jäänteitä sekä osia tilojen mahtavista puistoista nykyisellä leirintäalueella.

Kohteisiin pääsee tutustumaan kulkemalla muinaisten huvilatonttien poikki kulkevaa rannansuuntaista, hyväkuntoista kevyen liikenteen väylää.

Lähteet

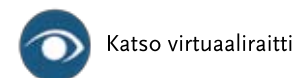
Juhani Hildén: Huvilarannikko. Tamperelais herrasväen kesäasukuksen vaiheita Härmälässä ja Rantaperkiössä. Härmälä-Seura ry, Tampere, 1993.

Jaana Alajoki: Härmälä–Rantaperkiö. Torpista lentokoneisiin. Härmälä-Seura ry, Tampere, 1996.

Tekstit: Lasse Kristeri ja Aimo Erola

Taitto: Jarno Vesala

Raittiesitteet digitaalisena osoitteessa www.raittit.net

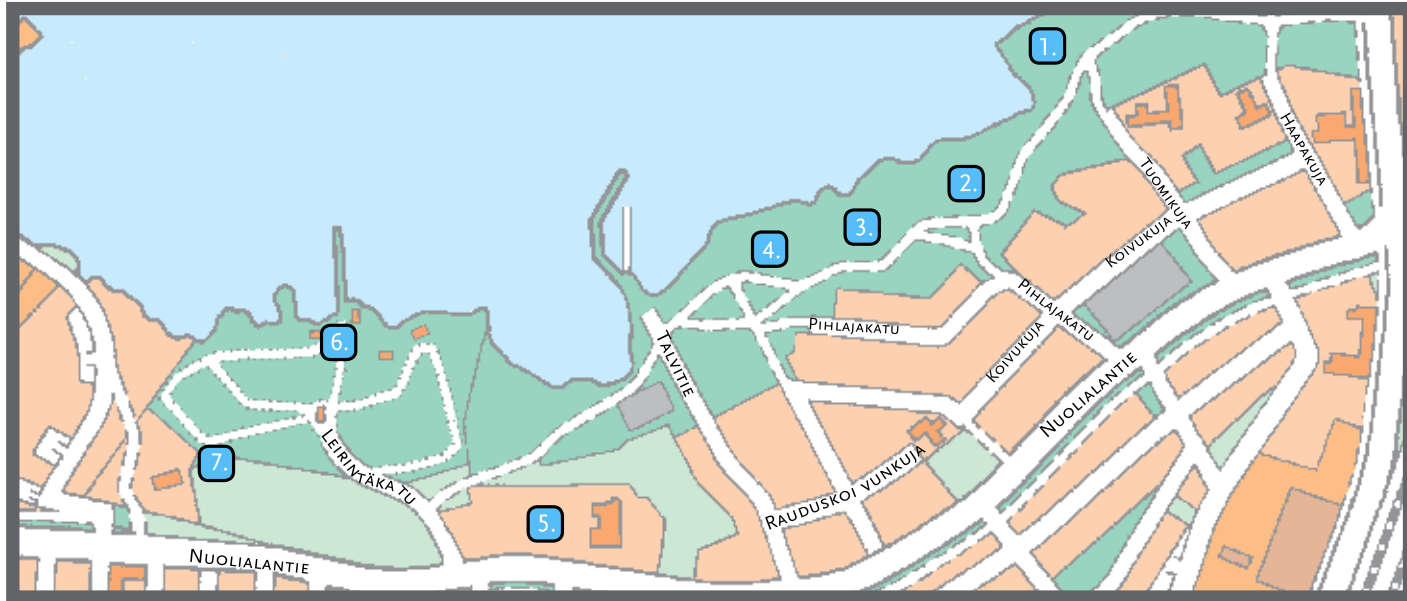

Katso virtuaaliraitti

TAMPEREEN KAUPUNGIN
KULTTUURIPALVELUT
PUUTARHAKATU 11
P. 03-5656 6137
TAMPERE.FI/KULTTUURI

H Ä R M Ä L Ä N
HUVILARANNIKKO
- R A I T T I

1 Metsola

Metsolan rakennutti 1880-luvulla Finlaysonin isännöitsijä, sittemmin valtiopäiväedustaja ja Tampereen Puuvillateollisuus Oy:n perustaja Arthur Somer. "Muinainen Metsola oli kuin satu", muisteli hänen tyttärensä, kirjailija Aili Somersalo onnellisissa kesäpäivillään huvilalla. Perheen lapsiin kuului myös päätoimittaja, Suomen ilmavoimien komentaja Arne Somersalo. Metsolan tontti oli aidattu verkkoaidalla, jonka betonisia pylväitä on osin tallella heti Vihiojan jälkeen.

2 Jensen

Jensenin huvilan ensimmäiset asukkaat olivat sellutehtaan patruuna J. W. Enqvist ja tämän perhe. Patruunan varhaisen kuoleman jälkeen huvilassa asui hänen vävynsä, Suomen Trikoon toimitusjohtaja Harald Jensen perheineen.

Jensenin huvilan näyttävin jäännös on lipputangon jalka. Lipputangon pystytys oli aikoinaan iso urakka, ja omat konstinsa vaati myös ukkosenjohdattimien kiinnitys sen kylkeen. Lipputanko oli aikoinaan Tampereen korkein, ja se näkyi kauas yli Pyhäjärven ulapan.

3 Hagberg

Apteekkari, rohdostehtailija Uno Hagbergin vaimo Greta (o.s. Enqvist) lie-nee itse suunnitellut Hagbergin huvilan, joka valmistui 1911. Pari asui kesät huvilassaan yli 35 vuoden ajan. Vuonna 1964 puretusta huvilasta on yhä jäljellä kaarevan perustuksen kiviä.

4 Enqvist

Kiinteistömiehen J. V. Blomin 1890-luvun alkupuolella rakennuttama huvila tunnetaan sen myöhemmän omistajan Mauritz (Matti) Enqvistin mukaan

Enqvistin huvilana. Huvilaa ympäröivät lehmukset, tammet ja jalavat ja sen pihassa solisi suihkulähde, jonka rengas todistaa yhä menneestä kesäelämästä. Alueella on myös jäljellä sementistä valettu vesisäiliö, mistä johdettiin vesi päärakennukseen, kasvihuoneelle ja suihkukaivoon.

Enqvistin huvilan kohdalla ranta oli kymmenien metrien mitalta kivetty. Uimahuone oli pitkän laiturin päässä.

5 Kuusela

Kultaseppä, teollisuusneuvos Kustaa Hiekan rakennuttama Kuusela oli huvilakäytössä kansalaissotaan asti. Vuonna 1919 rakennus muutettiin sotaorpojen lastenkodiksi ja sittemmin edelleen vuokrataloksi. Kuusela tuhoutui tulipalossa 1987 ja sen paikalle rakennettiin Kuuselan palvelukoti.

6 Pakkala

1800-luvun lopulla rakennettu Pakkalan huvila sijaitsi rantatörmällä nykyisen leirintäalueen rannassa. Huvila sai nimensä viimeisen omistajansa Verner Pakkalan mukaan. Huvilan oli rakennuttanut kauppias K. Lindberg, "Iso-Limper", joka aloittanut uransa Tampereella isvossikkana eli pika-ajurina. Hevoskauppaa harjoittaneelle Lindbergille huvilasta oli käytännön hyötyä: sen pelloista saatiin eläimille rehua. Pellot ovat nykyään leirintäalueena.

7 Lepola

Senaattori Ossian Wuorenheimien rakennuttama Lepola on Härmälän vanhin rakennus. Puutarhahoidosta kiinnostuneen senaattorin aikana 1900-luvun alkupuolella Lepolan puutarhassa kasvoi 150 omenapuuta ja 50 kirsikkapuuta. Taloa ympäröineille viljelymaille oli istutettu sadoittain jalopuita kuten lehtikuusia, tammia, lehmuksia ja sembramäntyjä.

kuva: Vapriikin kuva-arkisto

1 Metsola

kuva: Uolevi Itkonen

2 Jensen

kuva: Uolevi Itkonen

2 Jensenin laiturin jäännös jäiden lähdön jälkeen 1950-luvulla.

kuva: Helvi Karimaa

5 Kuusela

kuva: Juhani Hillden

6 Pakkala

kuva: J. Hilldenin Huvilarannikko-kirjasta

7 Lepola